

De fyra stora i Bergslagen

Under julhelgen 2009 fotograferades en järv som kalasade på en vargdödad älg i Klotenreviret i Bergslagen. Tidigare på sommaren besökte björn vid ett par tillfällen rester efter vargarnas bytesdjur i detta revir, där det också finns lodjur. Därmed är vargreviret runt byn Kloten det sydligaste området i Sverige med dokumenterad närvaro av alla de fyra stora rovdjuren.

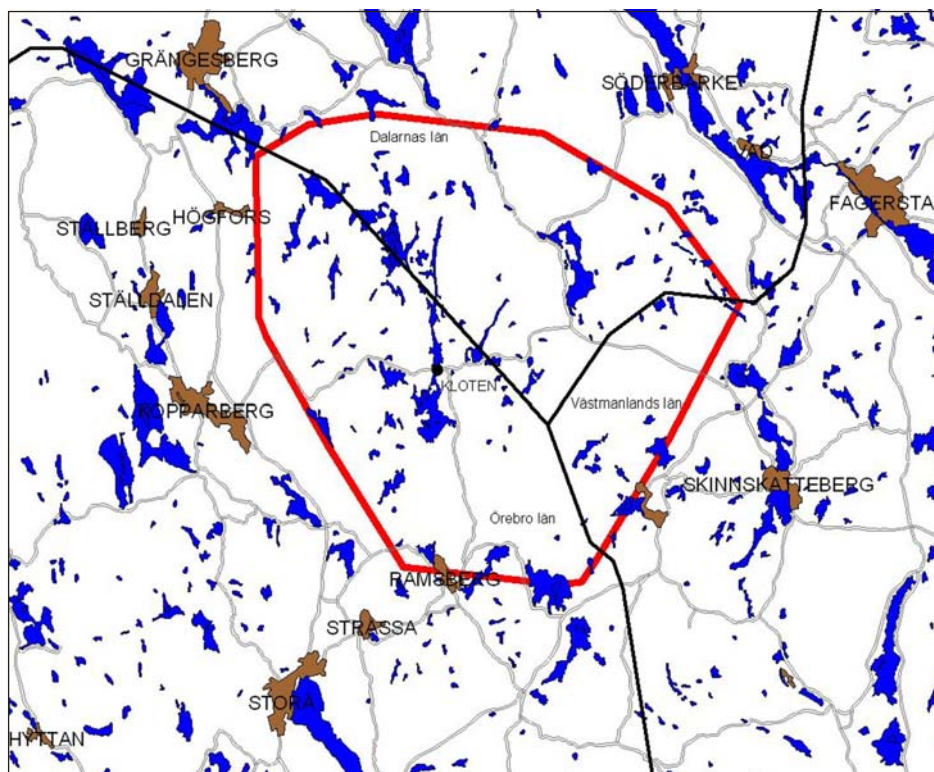
CAMILLA WIKENROS, PER AHLQVIST, HÅKAN SAND & OLOFLIBERG

I nom vargforskningsprojektet SKANDULV vid Grimsö forskningsstation, SLU, bedrivs ett forskningsprojekt där vi undersöker hur olika djurarter utnyttjar de kvarblivna resterna av bytesdjur som vargar *Canis lupus* slagit. Med hjälp av positioner från sändarförsedda vargar kan vi lokalisera vargslagna bytesdjur. Vi sätter upp fältkameror bredvid vargdödade älgar *Alces alces* någon dag efter det att vargarna lämnat området. Bilderna från kamerorna avslöjar hur

ofta, hur länge samt under vilka tider på dygnet och under året som olika arter besöker resterna av vargarnas byten. I skrivande stund har vi registrerat 17 olika arter som utnyttjat vargdödade älgar i varierande grad. Fåglar som är mindre än nötskrika *Garrulus glandarius* och däggdjur mindre än mård *Martes martes* registreras inte på grund av begränsningar i fältkamerornas inbyggda rörelsedetektorer.



Fig. 1. Kartan visar Klotenrevirets yttergränser under ett år (1 mars 2009 till 28 februari 2010). Gränserna är baserade på positioner från den sändarförsedda vargtiken i reviret och omfattar totalt 720 km².





Några av vargarna i Klotenreviret som gör återbesök vid en älg som dödats av varg två veckor tidigare. Kadavret är dock nästan fullständigt konsumerat och det återstår bara skinn och ben av älgen.

I mars 2005 försågs en tio månader gammal vargvalp från Uttersbergsreviret med radiosändare. Hon fick ID-numret 0507, då hon var den sjunde vargen som märktes denna vinter. Sedan dess har vi kunnat följa hennes rörelser och förehavanden. Sommaren 2006 utvandrade den då tvååriga vargtiken. Hon vandrade dock inte särskilt långt. Ungefär en mil utanför gränsen till det revir där hon föddes, i området runt byn Kloten mellan Kopparberg och Skinnskatteberg, etablerade hon ett eget revir. Under den kommande vintern gick hon ensam i sitt nya revir, som fick namnet Klotenreviret. De snöspårningar som gjordes under vintern visade att tiken då huvudsakligen livnärde sig av rådjur *Capreolus capreolus*. Följande vinter, 2007/2008, kunde vi konstatera att hon hade fått sällskap av en hane. DNA-analyser av vargspilling avslöjade att han var född i Kroppefjellsreviret i Västergötland. Studier av vargparets val av bytesdjur visade att de nu främst livnärde sig av älg. Våren 2008 fick de sin första valpkull, och den följdes av ytterligare en kull året därpå. Vargarna i Klotenreviret har under det senaste året rört sig över ett område på 720 km². Reviret ligger nu mitt i Bergslagen på gränsen mellan Örebro, Dalarnas och Västmanlands län (Fig. 1).

Området runt Kloten ligger i allra sydligaste delen av björnens *Ursus arctos* utbredningsområde. Inga föryngringar av björn har dokumenterats så här långt söderut¹. Under sommaren 2009 besöktes dock två

älgkadaver där vi hade fältkameror uppsatta av björnar. Den ena älgen dödades den 25 mars. Vargarna konsumerade endast en mindre del av älgen innan de lämnade bytet. Kadavret besöktes under våren av räv *Vulpes vulpes*, mård, korp *Corvus corax*, skata *Pica pica*, nötskrika och återigen av varg. Den 23 maj hittade en björn kadavret, och då var det ungefär en fjärdedel kvar av älgen. Björnen fotograferades under 17 minuter, men sedan drog den kadavret ur bild. När vi plockade ned kameran tre veckor senare återstod bara benflisor av älgen. Den andra älgen dödades 12 maj och hittades av en björn fyra dagar senare. Kadavret besöktes återigen av en björn den 22 maj. Trots två björnbesök vid kadavret visade bilderna att det främst var räv och korp som åt av denna älg.



En björn som har hittat en vargdödad älg.

På självaste julnatten 2009 kunde vi kryssa ännu en art i Klotenreviret. Bilderna visade en järv *Gulo gulo* när den kalasade på en vargdödad älg. Järven gjorde två kvartslånga besök vid kadavret samma natt (00:13 – 00:27 och 04:54 – 05:12). Kadavret blev sedan täckt av snö men upptäcktes av en räv i början av januari. Den 13 januari var det dags igen för järvbesök vid samma kadaver, men nu bara ett kort besök (02:36 – 02:40). Under resten av vintern besöktes och konsumerades resterna av kadavret av räv, korp och nötskrika.

Under vintrarna 2007/2008 och 2008/2009 har det varit regelbunden förekomst av järv i Dalarnas län. Vintern 2008/2009 påträffades järv även i Västmanlands och Örebro län¹. Någon föryngring av järv i dessa län (utanför renskötselområdet) har dock inte kunnat konstateras.

Lodjur *Lynx lynx* är vanligt förekommande i Bergslagen. Under vintern 2008/2009 registrerades 14 familjegrupper (hona med ungar) av lodjur i Örebro län, 22 i Dalarnas län och 13 i Västmanlands län¹. Den preliminära sammanställningen av inventeringarna vintern 2009/2010 visar på 8 föryngringar i Örebro län, 12 i Dalarnas län och 5 i Västmanlands län. Vi har också under vintern spårat lodjur med ungar i Klotenreviret. Därmed har vi med hjälp av ny kamerateknik och gammal hederlig snöspårning kunnat



Järv i Bergslagen.

fastställa förekomst av alla våra fyra stora rovdjur inom ett litet område i Bergslagen under ett och samma år. Vem kunde för bara 20 år sedan tro att detta någonsin skulle bli verklighet. ■

Alla författare arbetar på Grimsö forskningsstation, institutionen för ekologi, SLU.

E-post:
camilla.wikenros@ekol.slu.se
per.ahlqvist@ekol.slu.se
hakan.sand@ekol.slu.se
olof.liberg@ekol.slu.se

¹Källa: Länsstyrelserna och Viltkadecenter



Lodjursspår (mitt i bilden) och vargspår på sjöis. Foto: Camilla Wikenros